

Postmodern Bireyin Temsili: "The Witcher" Dizi Örneği

Postmodern Individual's Representation: "The Witcher" Series Example

Seyfi Kılıç, Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesi,

E-posta: seyfikilic@sdu.edu.tr,

ORCID ID: 0000-0002-1394-8357

Aslıhan Akbayır, Doktora Öğrencisi, YÖK 100/2000 Bursiyeri, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE,

E-posta: m.aslihandumlu@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0003-0017-5815

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Temsil, dış dünyanın ne şekilde algılandığıyla ilgilidir. Ayrıca temsil, bireyin kendisini nasıl tanımladığı ve diğer kişilerle iletişimini ne düzeyde biçimlendirdiğiyle de ilişkilidir. Kitle iletişim araçlarında sunulan içerikler, medya temsilleri konusunu beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte medyada görülen yenilikler medya temsilleri konusunun yeniden ele alınmasını ve bu alanda yapılan çalışmaların da yoğunlaşmasını sağlamıştır. İletişim çalışmalarında medya ve temsil ilişkisi Stuart Hall'un görüşlerinde anlam kazanmıştır. Bu noktada inşa edilen temsiller, medya aracılığıyla bireylere belirli yaşam tarzlarını sunmakta ve kimliklenme sürecine etki etmektedir. Geleneksel medyada alternatif temsil ve kimlikler (kadın, çocuk, azınlık, LGBT+ ve benzeri) sorunlu ya da eksik olarak yansıtılmaktadır. Yeni medyayla birlikte temsillerin ve kimliklerin alternatif sunumundan bahsedebilmek mümkün hale gelmiştir. Yeni medyayla gelişen dijital yayıncılık sistemlerinin ise alternatif sunum yapılarını desteklediği bilinmektedir. Alternatif sunum yapısı içinde öne çıkan unsurlardan biri de postmodern birey anlayışıdır. Bu durumdan hareketle bu çalışma, dijital platformlardaki dizi anlatılarında bireyin, postmodern birey olarak temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın evreni, Türkiye'de ilk uluslararası dijital platform olarak öne çıkan Netflix'tir. Çalışmanın örnekleminde fantastik diziler kategorisinde en fazla izlenme oranına sahip "The Witcher" dizisi seçilmiştir. Çalışmanın yönteminde ise Roland Barthes'in görüşleri çerçevesinde şekillenen göstergebilimsel analiz kullanılmıştır. Analizde "The Witcher" dizisinin birinci sezonu ele alınmıştır. Analizlerin sonucunda "The Witcher" dizi anlatısında bireyin, postmodern birey olarak temsil edildiği görülmüştür. Çalışmada postmodern birey temsillerinin, postmodern kimliklerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kimlik unsurları ise şu şekildedir; yalnız, doğüstü güçlere sahip, kayıtsız, fit/formda, yetersizlik hissine sahip, denge arar, ironiyi sahip, genç, çoklu kimliğe sahip, kahraman, anti-kahraman, turist, yabancı.

Anahtar Kelimeler:

temsil, kimlik, yeni medya, dijitalleşme, Netflix

Abstract

Representation is about how the outside world is perceived. In addition, representation is related to how an individual defines themselves and the level they form their communication with other people. The contents presented in mass media bring up the issue of media representations. At the same time innovations in the media have enabled the issue of media representations to be reconsidered and the studies in this field to intensify. The relationship between media and representation in communication studies gained meaning through Stuart Hall's views. The representations constructed at this point present certain lifestyles to individuals via the media and influence the identification process. Traditional media portrays alternative representations and identities (women, children, minorities, LGBT+ and so on) as problematic or incomplete. With new media, has become possible to mention alternative presentations of representations and identities. One of the prominent elements within the alternative presentation structure is the postmodern understanding of the individual. The purpose of this study is therefore to show that in serial narratives on digital platform represent individuals as postmodern individual. The universe of the study is Netflix, which stands out as the first international digital platform in Türkiye. The series "The Witcher," with the highest viewing rate in the fantasy series category, was selected for the study sample. The study uses semiotic analysis, shaped by Roland Barthes' views, as the method of study. The first season of the series "The Witcher" was discussed in the analysis. The result of the analysis saw that "The Witcher" series narrative represented individual as postmodern individual. The study determines that postmodern individual representations are related to postmodern identities. The identity elements in question are as follows: alone, with supernatural powers, apathetic, fit/form, with feeling of inadequacy, in search of balance, with irony/ironic, young, with multiple identities, hero, anti-hero, tourist, foreigner.

Keywords:

representation, identity, new media, digitalization, Netflix

Başvuru Tarihi: 09.03.2023

Yayına Kabul Tarihi: 13.12.2023

Kılıç, S., & Akbayır, A. (2023). Postmodern bireyin temsili: "The Witcher" dizi örneği. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KIAD)*, (11), 262-289. DOI: 10.56676/kiad.1262904

Giriş

Temsil, epistemolojik temel oluşturmaktadır. Temsil, yerine geçme ya da ikame etme anlamlarında kullanılabilir. Webb (2008, s. 1), temsil kavramının günümüzde çeşitli anlamlarının bulunduğu bahsetmektedir. Temsilin kimi anlamları Kant'ın temsil üzerine yazdığı şekilde felsefi boyuta sahiptir; kimi anlamları ise dille ilişkilidir. Temsilin dille olan ilişkisinde anlamın ne şekilde ve nasıl üretildiği incelenmektedir. Dolayısıyla temsil kavramı, kullanıldığı disiplinlere göre metinlerin gizli kalmış anlamlarını açığa çıkarmada işlev görmektedir.

Temsil, toplum dinamikleri içerisinde inşa edilmektedir. Bu bağlamda temsil, bir toplumdaki kültürel normlarla yakından ilişkilidir. Temsil süreçleri bireylerin kimlik seçimlerinde dâhi etkili olabilmektedir. Bu yüzden temsillerin her toplumun içinde bulunduğu koşul ve durumlara uygun olarak üretilmesi kaçınılmazdır. Toplumda yaygın olarak aile, okul, arkadaş çevresi ve benzeri gibi oluşumların bireylerin gündelik hayatını şekillendirdiği söylenebilir. Söz konusu oluşumlara ek olarak medya da örnek olarak gösterilebilmektedir. Dolayısıyla medyanın temsil süreçlerine ve kimliğe etkileri olduğu bilinmektedir.

Medya dinamikleri iki farklı şekilde ele alınabilmektedir. Medya süreçlerinde, gazete, dergi, radyo, televizyon ve kitap geleneksel medyayı kapsamaktadır. İkinci olarak yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak yorumlanan yeni enformasyon süreci yer almaktadır. Medyanın söz konusu bu süreci yeni medya olarak değerlendirilmektedir (Uğur, 2002, s. 94-95).

Bir noktadan farklı alıcılara tek yönlü iletişimi gerçekleştiren geleneksel medya, iki yaklaşım çerçevesinde okunabilmektedir. Bu yaklaşımlardan ilki ana akım yaklaşımdır. Ana akım yaklaşım, işçi sınıfı ve işçi sınıfının var ettiği kitle hareketlerini yönlendirme ve denetleme bakımından kitle iletişimini öne çıkarmaktadır. Eleştirel yaklaşım ise medyanın egemen ideolojileri yaydığı ve rıza üretimini sağlama noktasında etkin rol aldığını belirtmektedir. Geleneksel medya yapısında sermaye sahiplerinin ya da çıkar gruplarının rol aldığı görülmektedir (Yaylagül, 2010, s. 34-89). Medya mesajlarının tek bir noktadan merkezî olarak üretimini sağlayan geleneksel medya, alternatif temsil ve kimliklerin sunulmasında geri planda kalmaktadır. Bu açıdan teknolojik gelişmelere paralel olarak gelişim gösteren yeni medya ve dolayımındaki dijital yayıncılık alternatif temsillerin ve kimliklerin görünür olması noktasında öne çıkmaktadır.

Çalışma, yeni medyayla yükselen dijital yayıncılıkta yer alan dizi anlatılarında bireyin, postmodern birey olarak nasıl temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada yöntem olarak göstergebilim kullanılmıştır. Çünkü göstergeleri inceleyen bilim dalı olan göstergebilim temsil kavramıyla da yakından ilişkilidir. Gösterge, kendisi dışındaki herhangi bir şeyi temsil eden ve temsil ettiği şeyin yerini alma ihtimali olan nesne ya da olgu olarak tanımlanmaktadır (Rifat, 2009, s. 7). Çalışmada bütünlük sağlanması açısından seçilen göstergebilimsel analiz, temsilleri açığa çıkarmada ve anlamlandırmada önemli görülmektedir.

Çalışmanın evrenini, Türkiye’de ilk uluslararası dijital yayıncılık platformu olan Netflix (Vitrinel ve İldır, 2021, s. 2) oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleminde ise "The Witcher" dizisi ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın yöntem kısmında söz konusu evren ve örneklem hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda temsil, kimlik ve medya konularının birbirini beslediği görülmüştür. Ayrıca yeni medyanın ve dijital yayıncılığın alternatif temsil ve kimlik yapılarını görünür kıldığı belirlenmiştir. Ek olarak çalışmada analiz sonuçlarına göre dizi anlatısı bağlamında bireyin postmodern birey olarak temsil edildiği saptanmıştır. Çalışmanın sonucunda postmodern bireyin temsilinde toplamda on üç kategori saptanmış ve söz konusu kategoriler odağında temsillerin sunulduğu gösterilmiştir.

Kimlik, Temsil ve Medya İlişkisi

Literatürde kimlik olgusu, farklı yorumlamalara ve kullanımlara sahiptir. Örneğin Aşkın (2007, s. 214), psikologların benlik ya da kimlikle ilgili yorumlarında kimliğin merkezinde değerlendirdiğinden bahsetmektedir. Felsefede kimlik, özneye ilgili kavramları aktarırken; sosyolojide kimlik, sınıf ve toplumsal cinsiyet konularıyla çerçevelenmiştir. Benlik ve kimlik kavramı birbiri yerine sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak söz konusu iki kavram birbirinden farklı anlamlandırmaya işaret etmektedir. Benlik, kısaca bireyin kim olduğunu açıklamaktadır. Benlik, bireyin diğer insanlarla olan ilişkisiyle şekillenirken aynı zamanda ötekilerin de geri dönüşlerine göre tamamlanmaktadır (Bilgin , 2001, s. 156). Benlik sosyal çevreyle uyumlu olarak şekillenmektedir. Kimlik, sosyal olarak biçimlenen benliğin dışarı yansıması hâlidir. Parça bütün ilişkisinden yola çıkılarak benliğin toplumsal parçaları, kimliğin ise söz konusu parçaların bütün şekli olduğu söylenebilir.

Kimlik bireyin kim olduğu ve ne yaptığı konularında bilgi vermektedir. Owens (2006, s. 207), kimliğin kişinin kendisini ne şekilde tanımladığı ve nasıl konumlandığıyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Toplumda kişinin kendisini hangi alanlara dâhil ettiği ya da etmediği, diğer insanlardan ne açıdan farklılaştığı veya benzeştiği noktalarında kimlik belirleyici bir unsurdur. Ben kimim, sorusunun yanıtına işaret eden kimlik aslında bu sorudan daha fazlasına denk gelmektedir. Benzerliğin ve farklılığın ortak noktasını yansıtan kimlik karmaşık bir düzenin sonuçlarını oluşturmaktadır. Bu noktada Hall (1996, s. 5-6), kimliği bireyleri çağırın bir olgu olarak nitelendirmektedir. Kimlik, bireylere seslenmekte ve onları daha önceden belirlenmiş olan kodlara göre toplumda konumlamaktadır. Kimlik, aynı zamanda söylem ve pratiklerle birlikte ortak özellikler yaratmaktadır. Kimliğin tanımından hareketle kimliğin aynışma ve farklılaşma niteliklerine sahip olduğu; dinamik, değişken ve çok yönlü olduğu söylenebilir.

Sosyal bilimlerde kimliğin farklı gruplandırma biçimleri bulunmaktadır. Bunlar içerisinde sosyal, kültürel ya da etnik kimlik gibi kimliğin tek başına belirli bir kategori içinde kullanımından bahsedilebilir. İlâveten kimlik olgusunun, bireysel ve sosyal yanını ayrı değerlendirmeyen bütüncül görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşe yakın olan Vignoles, V. L., Schwartz, S. J., ve Luyckx, K., (2011, s. 4) göre kimlik bireysel ya da kişisel kimlik, ilişkiye dayalı kimlik ve kolektif kimlik olarak ayrılmaktadır.

1. **Bireysel ya da kişisel kimlik;** *Bireyin kendisini ifade etme şekli, bireysel kimliği açığa çıkarmaktadır. Bu kimlikte bireyin inançları, karar verme yapısı, saygısı, istekleri, beklentileri, davranış kalıpları, korkuları ve genel yaşam tarzı yer almaktadır.*

2. **İlişkiye dayalı kimlik;** *Bireyin diğer insanlarla olan ilişkisinde, ilişkiye dayalı kimlik şekillenmektedir. Bu kimlikte eş, çocuk, anne, baba, iş arkadaşı ve benzeri gibi kimlik yapıları inşa olmaktadır. İlişkiye dayalı kimlikte toplumdaki söz konusu kimlik rollerinin o rollere sahip olan kişilerce nasıl kavrandığı ve yorumlandığı önemli kılınmaktadır.*

3. **Kolektif kimlik;** *Bireyin ait olduğu grup ya da sosyal kategoriyle özdeşleşmesini sağlayan kolektif kimlik, bu özdeşleşmelerden açığa çıkan duygu, düşünce ve inanç gibi olgulara işaret etmektedir.*

Kimlik türlerinde varılan sonuçlar, kimliğin bireysel ve sosyal yönünün bir aradalığından doğan ilişkileri ön plana çıkarmıştır. Çünkü birey olarak yaşanan toplumu şekillendirirken toplum da bireyleri sürekli olarak inşa etmekte ve şekillendirmektedir. Bu açıdan biri diğerinden ayrı kılınmadan yorumlanan kimlik türleri karmaşık olgulara sahiptir. Ancak her ne kadar karmaşık görülse de kimlik türleri Smith'in (2002, s. 139) aktardığı gibi iki şekilde de ele alınabilir. Bunlar bireysel ve kolektif kimliklerdir. Bireysel kimlikler farklı zaman koşullarına ve durumlara bağlı olup değişiklik gösteren aile, arkadaş, bölge, din ve benzeri dinamiklerle kurulmaktadır. Kolektif kimlik ise durumsallıktan ziyade kapsayıcıdır ve milli bağlar gibi dinamiklere işaret etmektedir. Sosyal kimliklerin daha büyük kategoride değerlendirilmesinin önünü açan kolektif kimlikte bağlayıcılık önemlidir.

Kimlik kavramı çok katmanlı olgulara işaret etmektedir. Toplumda bireyler anne, baba, eş, arkadaş ve benzeri nitelemelerle benliklerini biçimlendirirken aidiyetliklerine yönelik kimliklerini inşa etmektedir. Bu açıdan Karaduman (2010, s. 2887), kimliğin çeşitli sorunlara kapı araladığından bahsetmektedir. Bireyin kendisini nerede ve nasıl konumlandığı veya diğerlerinden farkını hangi açıdan ortaya koyduğu sorularının temelinde ait olma güdüsü yatmaktadır. Grup aidiyetliğinde inşa edilen kolektif kimlikler bir olmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla kimlik, insanların birbirine bağlanmasında ve ilişkilerini sağlamlaştırmasında yegâne güç olarak görülmektedir.

Kimliğin kolektif bilinç üretmesindeki katkısı ve aidiyet sağlaması onun ötekiyle ilişkilendirilmesini gerektirmiştir. Öteki, genellikle "bizden olmayan" şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumda aynı sosyal kategorileri paylaşmayanların birbirine karşı niteledikleri öteki kavramı, kimlik inşasında önemli bir yer tutmaktadır. Hall (1998, s. 71), kişinin durduğu yerden ancak ötekini görebileceğinden bahsetmektedir. Ben, ancak ötekinden vücut bulmaktadır. Bu anlayış hem içerideki ve dışarıdaki; hem de ait olan ve olmayanlar arasındaki bağı aktarmaktadır. Dolayısıyla ötekinin bene, benim de ötekine olan ihtiyacı tarihsel bir yazılımdır. Ötekinin bene olan ihtiyacı ya da benim ötekine olan ihtiyacı kimliğin tartışmalı yanını ortaya koyan benzerlik ve farklılıkları doğurmaktadır. Bireyler, benzerlikler ya da farklılıklar üzerinden kendisinin bizden ya da ötekinden

olduğuna karar vermektedir. Bu durumun sonucunda da ait olacağı sosyal kategoriye seçip kimliğini ona göre inşa etme eğilimi baş göstermektedir.

Temsil, toplumda dil aracılığıyla anlamlı bir bütünlük kurulmasına aracılık etmektedir. Anlamın ve dilin kültürle olan ilişkisi bağlamında karşılaşılan temsil süreci, temsil edilen hakkında bir şey söylemek ya da herhangi bir durumu aktarmak açısından işlev görmektedir. Temsili anlamın, dilin ve kültürün ögesi olarak değerlendiren Stuart Hall (2017, s. 23), temsili bir süreç olarak yorumlamaktadır. Temsil, toplumda anlamın üretildiği ve bu anlamın kültürü meydana getiren üyelerince değiştirildiği süreci aktarmaktadır. Bu bağlamda temsil süreci bir toplumun temel dinamiklerinden görece bağımsız düşünülemez. Toplumu oluşturan üyeler, üyelerin sahip olduğu kültürel kodlar ve söz konusu kodlar dolayımındaki anlamlandırma süreci temsili inşa eden temel unsurlardandır. Temsilin, anlamlandırma sürecindeki doğrudan etkilerine yönelik tartışmaları yönlendiren Hall (2017, s. 35-36), söz konusu durumun üç farklı şekilde açığa çıktığını belirtmektedir.

1. **Yansıtmacı Yaklaşım:** *Dilin var olan ve bilinen gerçek anlamı ortaya koyduğu bir açıdan ayna görevi görerek her şeyi olduğu gibi yansıttığı görüştür.*

2. **Maksatlı Yaklaşım:** *Anlamlandırma süreci tamamen konuşmacıya ya da yazara özgüdür. Mevcut anlamlar, yazarın ya da konuşmacının yönlendirmesine bağlıdır. İletilmek istenen şeyin amaçlı olarak sunulmasıdır.*

3. **İnşacı Yaklaşım:** *İnşacı yaklaşıma göre anlamlandırma sürecinde şeylerin tek başlarına anlamı bulunmamaktadır. Kavramlardan ve işaretlerden yararlanarak anlam üreten diğer bir deyişle anlam inşa eden insanlardır.*

Kültürel çalışmalar ekseninde sıklıkla kullanılan inşacı temsil yaklaşımı, anlamlandırmanın toplumsal bir pratik olduğunu hatırlatmaktadır. Anlam doğada kendiliğinden var olmamaktadır. Anlam, sosyo-kültürel devinimlerin sonucunda açığa çıkmaktadır. Bundan dolayı da sabitliği ve kesinliği bulunmamaktadır. Çünkü insan doğasından açığa çıkarak anlam kazanan şeyler, dönemden döneme ya da kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Anlam dünyası kalıcı değildir. Tekrar tekrar kendisini değiştirmekte ya da yeni varyasyonlarını üretmektedir. Bu noktada kültürün ortak kavramsal haritalar çıkarması ve kodlarla bütünleştirilmesi temsilin inşasına katkı sağlayan diğer unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Hall (2017, s. 25-32), temsilin dil yoluyla kavranmasını bardak örneğiyle açıklamıştır. Buna göre bardak herhangi bir yere bırakıp gidildiğinde dâhi bardak hakkında düşünölmeye devam edilmektedir. Burada asıl olan şey bardak kavramını düşünmektir. Bardağın kendisini değil. Sonuçta temsil, zihinde dil aracılığıyla kavramların yaratılmasına eşlik etmektedir. Aynı şekilde kodlar da temsil sistemine katılarak kavramlar ve işaretler arasındaki dengeyi sabitlemektedir. Anlamın sabit olmadığı görüşünün aksine anlamın kodlar tarafından sabitlenmesi toplum içerisinde anlaşmanın diğer bir deyişle orta noktada buluşmanın kapısını aralamaktadır. Bu açıdan anlamın bir miktar sabitlenmesi gereklidir. Dolayısıyla Fiske (1996, s. 37) kodu anlamlandırma sistemi olarak nitelendirmektedir. Bu

anlamlandırma sisteminde, kültür ya da alt kültürün üyeleri arasındaki etkileşim ön plana çıkmaktadır. Kodun anlamlandırılmasında göstergeler, bu göstergelerin hangi açıdan ve ne şekilde kullanılacaklarına yönelik çeşitli kurallar ya da uzlaşılar bulunmaktadır.

Toplumda anlamlandırma sürecine etki eden pek çok faktör bulunmaktadır. Aile, okul, sosyal çevre ve benzerlerinden oluşan unsurlara ek olarak medya da eklenebilir. Medya toplumun kolektif düşünce kalıplarını şekillendiren temel unsurlardan biridir. Medya, toplumun düşünce alanını biçimlendirirken temsiller üzerinden işlev görmektedir. Medyada yer verilen çeşitli temsiller üzerinden kişilere görme biçimleri kazandırılmaktadır (Varol, 2016, s. 140). Medya tarafından temsiller üzerinden görme biçimlerinin inşası toplumsal yargıların gelişmesinde ve biçimlenmesinde rol oynamaktadır. Medyanın küresel ölçekte var olduğu ve bireylerin etki alanına sızdığı gerçeğinden hareketle inşa edilen temsiller farklı sosyo-kültürel ve ekonomik çevrelerde kimi zaman avantaj kimi zaman ise dezavantajlı durumları açığa çıkarmaktadır. Medya tarafından üretilen anlamlar, kolektif bilinçte yer ederek ortak kültürel yargılarda kendisine yer bulmakta ve dezavantajlı olan grup(lar)/ kişi(ler) üzerinde baskı ortamı yaratabilmektedir.

Toplum, dış dünyaya ilişkin bilgileri ve gerçeklikleri medya aracılığıyla edinmektedir. Teknolojide yaşanan gelişmelere paralel olarak 20. yüzyılda yerelde ve küreselde medyanın egemenliğinden bahsedilebilir. Medya şeyleri almakta, kurgulamakta ve yeniden inşa etmektedir. Dolayısıyla medya toplumun gerçekliğini etkilemektedir. Toplumun gerçekliğini biçimlendirme ve yeniden üretmede medya, anlamı yeniden üretme özelliğinden yararlanmaktadır. Hall (2005, s. 88), medyanın bu niteliğini anlamlandırma faili olarak aktarmaktadır. Medyanın olayları ya da durumları anlamlandırma yetisi bulunmaktadır. Medya, gerçekliği sadece üretmekle kalmayıp aynı zamanda yeniden tanımlamaktadır. Ortak kültür haritasının yaratılmasında rol oynayan medya, toplumda kalıp yargılar ve stereotiplerin inşasında etkili olmaktadır. Toplumdaki dinamiklerin birbiriyle bağlantısını kültür döngüsü modeliyle aktaran Hall (1997, s. 1), söz konusu dinamikler içerisine temsili de koymaktadır. Anlam üretiminde öncülük yapan ise medyadır. Medya tarafından inşa edilmiş temsiller, kitlelerce tüketilir, yeniden üretilir ve kimliklerce taşınarak kolektif anlamlar olarak toplumda yer edinmektedir.

Medya bir yandan temsil sistemlerini beslerken diğer yandan kimlik inşasında da etkili olmaktadır. Kellner (1995, s. 162), medyanın günümüzde kimliği temellendiren din, aile ve milliyetçilik gibi olguların yerini aldığından bahsetmektedir. Medya kültürü, bireylerin ya da grupların kültürel dinamikler tarafından kurulan (tüketim, tarz) hayali cemaatlara (Anderson, 2007) katılmasına kapı aralamaktadır. Bu sayede kimlikler medyada gösterilen imgelerce inşa edilmektedir. Medyanın kimlik üzerindeki etkisi medya temsilleriyle yakından ilişkili görülmektedir. Çünkü bireyler, medyada gördüğü temsiller aracılığıyla kimliklerini şekillendirmekte ve dönüştürmektedir.

Geleneksel Medyada Temsil

Medya genel itibarıyla yazılı, elektronik ve internet temelli gelişimlere paralel olarak farklılık gösteren kitle iletişim araçlarıyla değerlendirilmektedir. Bu noktada Bilici

(2014, s. 5-6), medyanın hem kitlesel hem de bireysel iletişimi sağlayan gazete, radyo, televizyon, internet ve benzeri araçları kapsadığına değinmektedir. Medya, bilginin üretilmesinde ve yayılımında etkin rol almaktadır.

Geleneksel medya genellikle ana akım ve eleştirel argümanlar bağlamında değerlendirilmektedir. Yaylagül’e (2010) göre ana akım, sanayi devrimi ve söz konusu devrimin sonucunda açığa çıkan işçi sınıfını ve işçi sınıfının yaptıklarını denetlemek ya da yönlendirmek için kitle iletişim araçlarına fazlasıyla değer atfetmektedir. Bunun bir sonucu olarak ana akım paradigma içerisinde etki çalışmaları yapılmıştır. Ana akımda kitle iletişim araçlarının bireyler üzerindeki etkileri yadsınmayacak kadar ön plana geçmiştir. Eleştirel yaklaşımlar ise ana akım medyayı toplumsal ilişkileri ve iktidar yapılarını göz ardı ettiği için eleştirmektedir. Medya, egemen güçleri meşrulaştırmaktadır. Bunu da egemen sınıfın ideolojisini topluma yayarak ve kitlenin rızalarını kazanarak sağlamaktadır. Kısacası, ana akım yaklaşım kitlenin zihinlerini yönlendirme ve tahakküm altına alma amacı güderken, eleştirel yaklaşım ana akımın geri planda tuttuğu iktidar ilişkilerine ve egemen sınıfın ideolojisine önem vererek kitlenin baskıyla değil kendi istekleriyle yönlendirildiklerini ya da yönlendirilmediklerini ifade etmektedir.

Medya bireylere yaşanan dünya hakkında bilgi sağlarken aynı zamanda bireylerin kabul edeceği şeylerin öğretilmesini sağlamaktadır. Bu şekilde rıza üretimine katkı sağlayan medya insanların, nesne ya da durumların temsil edilmesinde önemli kaynaklardan birisi sayılmaktadır. Geleneksel medyada temsil süreçlerine bakıldığında zaman çeşitli aksaklıklar ve problemler olduğu görülmektedir. Literatürde temsilin incelendiği ulusal ve uluslararası birkaç örneğe bakılacak olursa;

Tülin Turan ve Erhan Arslan (2021) tarafından yapılan “Kadın Cinayetlerinin Medyadaki Yansımaları: Özgecan Aslan ve Münevver Karabulut Cinayetleri” isimli çalışma kapsamında kadın cinayetlerinin medyada nasıl sunuldukları incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda kadına yönelik şiddetin/ kadın cinayetlerinin medya tarafından ataerkil cinsiyetçi söylemler üzerinden kurgulandığı vurgulanmaktadır.

Deniz Devrim Erol (2014) tarafından yapılan “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye Yazılı Basınında Şiddet Haberleri ve Haber Fotoğrafları” isimli çalışma kapsamında kadına ve erkeğe yönelik şiddet haberleri ve haber fotoğrafları analiz edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın sonunda Türkiye’nin toplumsal cinsiyet açısından ataerkil bir tutum sergilediği ve söz konusu tutumun da kadının aleyhinde olduğu belirlenmiştir. Haber metinlerinde cinayete uğrayan kadınlar genellikle kurban olarak temsil edilmiştir.

Cem Tutar (2014) tarafından yapılan “Yazılı Basında Çocuk Hakların Temsili: Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah ve Zaman Gazeteleri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma” isimli çalışma geleneksel medyada çocuk haklarının temsile odaklanmıştır. Söz konusu çalışmanın sonucunda çocuklar geleneksel medyada pasif olarak temsil edilirken, çocuk haklarının görünür kılınması noktasında gelinek negatif tablonun kabul görüldüğü belirtilmiştir.

Laura P. Vandenbosch (2017) tarafından yapılan “Media Representation: Health and Body Images (incl. Eating Disorders)” isimli çalışma medyada görünüm ideallerini incelemektedir. Çalışmanın sonucunda medyadaki görünüm temsillerinin cinsiyete ve etnik kökene bağlı kalıp yargılarla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Vladimir M. Počuĉ (2015) tarafından yapılan “Representation of Women in Media” isimli çalışmada kadınların medyada nasıl ve ne şekilde temsil edildiği tartışılmıştır. Çalışmanın sonucunda kadınlar hakkında hâkim olan fikirlerin, büyük ölçüde medyadaki temsile bağlı olduğu ve ataerkil kodların hâkim olduğu sürece medyada kadın temsili hegemonik açıdan yansıtıldığı vurgulanmıştır.

Medyada dezavantajlı grupların temsillerine verilen kısa örnekler, ulusal ve uluslararası alanda hegemonik bakış açısının ağır bastığını açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla geleneksel medyada temsilin sorunlu bir kisyeye büründüğü yorumu yapılmaktadır.

Yeni Medyada Temsil ve Dijitalleşme

Modern zamanların rakipsiz gücü olan medya, küreselleşmenin etkisiyle yeni bir ivme kazanmıştır. Küreselleşmeyle birlikte geleneksel dinamiklerin bir kenara bırakıldığı medyada bilgi, çıkar gruplarının kontrolünden çıkarak topluma mal olmuştur. Karagöz’ün de (2013, s. 132) belirttiği gibi küreselleşmeyle birlikte teknoloji ve internette yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak yeni iletişim araçlarının kitlenin eline geçmesi, bilginin yayılımında dinamiklik kazanılması ve web 2.0’a geçiş yaşanması kamusal alanın sanal olarak nitelik kazanmasının önünü açmıştır. Kamusal alanın sanal alanla olan ilişkisi geleneksel medyaya alternatif mecra sunmuştur. Geleneksel medyaya alternatif olarak sunulan kavram ise yeni medyadır.

Yeni medya Manovich’e (2001, s. 19) göre medyayı etkileşimli kılarak sayısal veriye dönüştüren ve bilgisayarla birlikte üretim, dağıtım ve paylaşım yapan araçlardır. Geleneksel medyanın aksine yeni medya bilginin üretiminden dağıtımına olan sistemi tek bir noktadan bilgisayar aracılığıyla aktarmaya yaramaktadır. Geleneksel medyanın yapısında olan ideolojik güçler ve bu güçlere bağımlı egemen yapı, yeni medyayla birlikte kırılğan hâle gelmeye başlamıştır. Manovich (2001, s. 27-49) yeni medyanın beş farklı temel ilkeye dayandığından bahsetmektedir Bunlar; sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik ve kod çevrimidir.

Yeni medyanın sahip olduğu beş nitelik, geleneksel medyadan ayrı kılınan noktalarını akıllara getirmektedir. Özellikle değişkenlik niteliği yeni medyanın geleneksel medyadan farkını açık bir şekilde yansıtmaktadır. Polat’ın da (2018, s. 57) belirttiği gibi geleneksel medyanın içinde bulunduğu sınırlı hegemonik alanlar ve ideolojik güçler nedeniyle seslerini duyuramayan ve yer bulamayan kadın, eş cinsel, engelli, azınlık ve benzeri dezavantajlı grupların yaşadığı problemlerin toplum dinamikleri ve gerçekleri içerisinde gösterilmesinde yeni medya oldukça etkili bir mecradır. Dolayısıyla yeni medya, yeni temsillerin yansımada alternatif bir kapı aralamaktadır.

Yeni medya toplum gündemini belirlerken ve geleneksel medyaya kıyasla daha

fazla kitleye enformasyon sağlarken karşılıklı etkileşim gücünü kullanmaktadır. Yeni medya sayesinde bireyler içerik üreticisi olarak aktif konuma gelmektedir. Dolayısıyla interaktif iletişim sürecinin önünü açan söz konusu durum bireyleri üretici ve tüketici kitle hâline getirmektedir (Jenkins, 2006, s. 3). Bu açıdan Kılıç (2020, s. 98), yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla iletişimin önemli ölçüde değiştiğine vurgu yapmaktadır. Çevrimiçi gazeteler, e-postalar, web siteleri ve benzeri araçlar küresel düzeyde insan davranışlarını etkilemekte ve yeni araştırmaların önünü açmaktadır. Ayrıca yeni medya, yeni yayıncılık sistemlerini de gündeme getirmiştir.

Yeni medyayla birlikte değişen yayıncılık sistemi izleyicilere daha aktif bir rol sunarken aynı zamanda farklı izleyicilere de ulaşma imkânına sahip olmaktadır. Dijital yayıncılıkta en önemli olan unsur, analog yayıncılıktan dijital olana geçişin yaşanmasıdır. Dijital yayıncılık beraberinde yayıncılık alanında pek çok yeniliği getirmiştir. Dijital yayıncılık aynı anda birden fazla farklı türde içerik izleme seçeneği sunmaktadır. Ayrıca dijital yayıncılık, izleyici grubuyla interaktif bir süreci etkin kılmaktadır. Özellikle geniş bant internet üzerinden yapılan yayıncılık sistemi yeni nesil dijital yayıncılığı gündeme getirmiştir. İnternet aracılığıyla gelişen dijital yayıncılık, içerik üretiminde çeşitliliği ve farklı yayıncılıkları açığa çıkarmıştır. Örneğin; OTT TV (Over the top television), video içeriklerini, müzik yayınlarını ve televizyon yayınlarını internet sayesinde kullanıcıların çevrimiçi cihazlarına aktaran teknolojidir. WhereeverTV, I-Tunes, Hulu, Netflix, Amazon öne çıkan OTT TV örnekleridir (Karaduman, 2017, s. 118-121).

Günümüzde dijital yayıncılık sistemleri içerisinde öne çıkan OTT TV, izleme alışkanlıklarında değişimi beraberinde getirmiştir. Televizyonda dizi, film ya da herhangi bir içeriği izleme alışkanlıkları yerini internet tabanlı içerik üreten platformlara bırakmıştır. Söz konusu dijital platformlar izleyiciye çoklu ve farklı içerikleri sunmaktadır. Ayrıca OTT TV, izleyicileri istediği zaman izlediği bir yayını durdurmakta ve tekrar başlatmaktadır. Dijital platformların sahip olduğu durdur/başlat özelliği izleyiciye kolaylık sağlarken aynı zamanda izlediği yayın anını kaçırmamasını sağlamaktadır. Bu durum izler kitlenin OTT TV’yi tercih etmesinde etkili olmaktadır. OTT TV bireyler için anda kalmaktır. Anda kalmak ise postmodern dünyanın yeni zamanıdır.

Postmodernizm ve Postmodern Kimlik

Modernizm eleştirilerinin yükseldiği noktada ortaya çıkan postmodernizm, yerelde ve küreselde yaşanacak dönüşümlerin habercisi olarak görülmektedir. Modern dönemin savunularını eleştirerek yeni dinamiklerin inşasında rol alan postmodernizm siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel ve benzeri pek çok dönüşümü gerekli kılmıştır.

Bilginin ve bilgiye ulaşmada sürekli değişimlerin olduğu postmodernizm Newton fiziğine karşılık kuantum fiziğinin öne çıkmaya başlamasıyla yeni dinamikleri ortaya çıkarmıştır. Modernizmdeki Newton fiziğinin atom altı parçacıkları açıklamada yetersiz kalmasından yükselen kuantum fiziği yaşamın yeniden okunmasını gerekli kılmıştır. Plunck’ın geliştirdiği kuantum fiziği (Durğun, 2015, s. 151), Heisenberg’e ait olan belirsizlik ilkesi, Einstein’ın izafiyet teorisi (Erdemir, 2006, s. 52) ile Reichenbach’ın ifade

ettiği mantıksal önermeyle (Yıldırım, 2012, s. 380) birlikte postmodernizm modernizme karşı eleştirini sunmaktadır.

Newton fiziğinden kuantum fiziğine geçişle bakış açılarında yaşanan değişimler algı dünyasını etkisi altına almıştır. Bu noktada bilgiye ulaşmada postmodern paradigma Özdemir'in (2014, s. 20) de ifade ettiği gibi yedi ayrı nitelik üzerinde yükselmektedir. Bu noktada; Düzen heterarşidir. Çünkü sistemlerin varlığı önceden bilinmemektedir. Dolayısıyla gerçek karmaşıktır. Evren holografik olup parçaların bütünü temsil ettiği yapı hâkimdir. Kesin sonuca ulaşmak mümkün değildir. Bu yüzden de gelecek ya da yön belirsizliğini korumaktadır. Düzen düzensizlikten beslenmektedir. Bu açıdan değişimlere morfojenetik denilebilir. Postmodern paradigmadaki görülen farklılıklar sonucu Berktaş (2010, s. 156), postmodernizmin kurucu olan teorileri geride bıraktığından bahsetmektedir. Kurucu olan teoriler geride bırakılırken meta anlatıların sonunun geldiği söylenebilir.

Lyotard modern söylemlerin kendisini meşrulaştırmak için her türden şeye başvurduğunu savunmaktadır. Best ve Kellner (2016, s. 235), modern söylemler ilerleme, refah, hâkikat, sefalet ve cehaletten kurtulmak için kendisine meşruluk kazandırdığından bahsetmektedir. Meta anlatılar, bütünleştirici bilgileri içermekte ve aslında bilim de tek bir bilgiyle ifade edilememektedir. Bu yüzden Lyotard bilginin çeşitli ve tek bir noktaya indirgenemez olduğunu belirterek meta anlatıları eleştirmektedir. Modern dünyanın tek tipleştirici yapısına uygun olan meta anlatılar, postmodern dünyanın çoğul yapısına uymamış ve parçalanmıştır. Şekillenmekte olan söz konusu yeni dünya makrokozmos ve mikrokozmosun birlikteliğini vurgulamaktadır.

Modern olanın geride kalmaya başladığı böylesi bir dönemde değişimler süreklilik kazanmış ve artık varılacak bir yol kalmamıştır. Önemli olan belirsizliğin doğasında yeni yaşamların inşasıdır. Dumlu (2021, s. 144) postmodernizmdeki olguların kaotik bir düzen yarattığına değinmektedir. Postmodernizmde kuralsızlık temel etkidir. Dolayısıyla postmodernizme bağlanan inanç modernizmin hayal kırıklıklarını hatırlatmaktadır. Karmaşık tanımları özünde barındıran postmodernizmin birbirinden farklı yorumlamaları bulunmaktadır. Bu açıdan postmodernizmi kapsamlı olgularla tanımlayan İhan Hassan'ın görüşleri önemli sayılmaktadır. Hassan akt. Şimşek (2016, s. 73-74) işaret ettiği gibi postmodernizmde; antiform, rastlantı, tüketim, merkezsizlik, eğlence, alt kimlikler, yerel küresel, şizofreni, ironi, gösteren, belirsizlik, tükenme, yokluk ve benzeri çeşitli olguların bulunduğu bahsedilmektedir. Modernizmden farklı dinamikleri içeren postmodernizm özgürlüğe, farklılığa ve hoşgörüyeye dayalıdır.

Yerelde ve küreselde etkili olan değişimler en başta fordizmin toplumsal ihtiyaçları karşılayamamasına dayanmaktadır. Modernizmde etkili olan fordist üretim sisteminde çarkların tıkanmasıyla birlikte değişen üretim ve tüketim sisteminin inşası postfordizmle temellenmiştir. Postfordizmle beraber görülen esnek üretim yapısı çalışanı ve üretimi modernizmin katı buhranından kurtarmıştır. Dolayısıyla bu yeni üretim biçiminde talebe yönelik üretim biçimlenmektedir. Kısacası esnek üretim olarak nitelenen postfordizm, montaj hattının olmadığı ve yeni teknolojik sistemlerin kullanıldığı, üretimin hızlı bir şekilde gerçekleştirildiği ve tüketimde de hızlı bir geri dönüşün yaşandığı süreçleri

beslemektedir (Tekin, 1993, s. 20). Postfordizmle birlikte üretimde ve tüketimde görülen değişimler toplumdaki ekonomik, kültürel ve siyasal dönüşümleri de hızlandırmıştır. Postfordizmde üretim esnek, parçalı ve farklığa odaklanmakta tüketim de söz konusu değişim ivmesine ayak uydurarak bireyselleşmektedir. Modern dönemde etkili olan kitlesel üretim ve kitlesel tüketim yerini esnek, tasarıma dayanan üretime ve bireyselleşen tüketime bırakmıştır.

Postmodern dünyada egemen olan tüketim bireyselleşmiş ve tasarıma dayalı hâle gelmiştir. Tüketim yaşam için gereklilik olmaktan çıkmış daha ziyade insanların kendilerini gösterebilmelerine adanmıştır. Sembolleşen tüketimin arttığı postmodern dönemde değerler ve emek de değişmiştir. Tüketimde kodlanmış farklı nitelikler bireyleri değiş tokuş sistemine dâhil etmiştir. Sonucunda tüketim, iletişim ve değiş tokuş aracılığıyla sürekli değişen göstergeler yapısına dönmüştür (Baudrillard, 2017, s. 110-111). Her türden şeyin sembollerle anlatıldığı postmodern çağda önemli olan insanların tüketmek için tüketiyor olmalarıdır. Kısacası, hayatın devamında ihtiyaç olan tüketim artık göstergeler sistemine dönüşmüştür. Postmodern toplumda tüketimin bir yansıması olarak insan ilişkileri dâhi gösteri hâlini almıştır. Bu hâliyle postmodern birey, popüler olanın peşinden sürüklenmektedir.

Postmodern toplumda etkili olan popüler kültür halka ait olmayandır. Popüler kültür bir toplumda ortak değer, inanç, pratikler ve benzeri olguların tanımıyla kitle veya bağımlı sınıfların kültürünü dile getirmek için kullanılmaktadır (Mutlu, 2012, s. 251-252). Popüler kültür aşırıçılığa sahip, sansasyonel ve çelişkilidir. Toplumun değer yargılarının pekiştirilmesinde işlev gören medya ise hiper gerçekliklerin ve yeni tüketim sistemlerinin sürekli üretildiği alanlardır. Postmodern dönemde medya yeni yapıların inşa edilmesinde rol almaktadır. Adorno (2000, s. 53) var edilen eserlerin ya da ürünlerin toplumda pahalı üretimle birlikte ya da sahte zenginlikler çerçevesinde sürekliliklerini besleyebileceklerini ifade etmektedir. Bu açıdan medya söz konusu sürekliliğin devamını inşa etmektedir. Böylece bireyler popüler kültürün ve medyanın etkisiyle birlikte tüketici konumuna getirilmektedir.

Muğlaklığın merkezi olan postmodernizmde eklektik ve çoğulcu dinamikler en temel yargılardır. Postmodernizmle değişen zaman-mekân tanımı kimliklerin inşa edilmesinde ayrı bir öneme sahiptir. Dünya olaylarında görülen zaman ve mekân değişimleri kişilerin konumunu da etkilediğinden dolayı kimliğin yeniden inşası ön plana çıkmaktadır (İmançer, 2007, s. 242). Postmodern bağlamda bakıldığı zaman modern toplumlarda görülen hareketlilik, büyüme ve bunlara bağlı gelişen kaos durumu kimliği değişken bir konuma sürüklemiştir. Bu durumda Kellner (2006, s. 199), postmodern kimliğin rol yapma ve imaj oluşturma niteliklerine değinmektedir. Modern kimliğin konumu insanın mesleği ve kamusal alandaki durumuna işaret ederken postmodern kimlik; imajlar, tüketim ve boş zaman etkinlikleri içerisinde kurulmaktadır.

Modernliğin etkili olduğu zamanlarda devletlerin sahip olduğu ulus kimlikler, kolektif düşünceler ve aidiyetlik güdüsü postmodernliğin belirsizliğinde kırılmıştır. Postmodernliğin sınırlarında bireyler kimliklerini tanımlamada istekli olmadığı gibi

kimliklerini belirlemek için net yargılar kullanmamaktadır. Kimliğin değişmeye açık olduğu postmodern dönem neticesinde toplumlarda parçalı ve gelip geçici kimlikler kurulmaya başlanmıştır. Parçalı kimlikler de içi boşaltılmış öznelere açığa çıkarmıştır. Jameson (1982), Frankfurt Okulu'nun işaret ettiği gibi modern dönem içerisinde öznenin, kendisini gerçekleştirme güdüsüne sahip özne olduğunu ifade etmektedir. Modernliğin temel dinamiklerinden olan akılcılaşıma, bürokratikleşme ve kitlesel tüketim modern özneyi kırılğan hâle getirmiştir. Dolayısıyla söz konusu durum hakkında eleştirilerini sunan postyapısalcı kanat, öznel kimliği söylencelerle ilişkilendirmektedir. Buna göre kimlik, toplumun ve dilin yarattığı bir olgu olarak sayılmaktadır.

Kimliğin toplumda dil ve kültürle birlikte inşa edildiği düşüncesi sosyal bilimlerde inşacı yaklaşıma vurgu yapmaktadır. Söz konusu paradigmaya yakın olan Stuart Hall (1995, s. 190) ise postmodern dönemde öznenin akılcı olmadığını vurgulamaktadır. Bu dönemde özne, parçalıdır; tamamlanmamıştır. Özne, toplumda farklı söylemler tarafından üretilmektedir. Böylece postmodern kimlikler katmanlı bir yapı kazanmaktadır. Postmodern kimlikler artık merkezini kaybetmiş ve çoğul bir yapıya ulaşmıştır. Küreselleşmenin sonuçları arasında sayılan zaman ve mekân ayrımı postmodern kimliklerin yeni dünyasını hazırlamaktadır. Aynı zaman diliminde farklı şekillerde ve kimliklerle dolaşmanın özgürlüğü postmodern kimliğin katmanlı ve parçalı yapısını inşa etmektedir.

Farklılığı reddetmeyen postmodern anlayış, ötekiyle olan ilişkisi bağlamında kendisini üretmektedir. Farklı niteliklerle donanmış bireyin değişimleri ölçüsünde kendisini var edebildiği söz konusu dönemde kimlik; ırk, dil, din, cinsel yönelim gibi olgulara takılı kalmamaktadır. Birey sahip olduğu kimlikler arasında kolayca geçiş yapabilmektedir. Ayrıca postmodern olanın sahip olduğu bu nitelik, feminizmin doğasını harekete geçiren örnekler de sunmaktadır. Funk'ın (2013, s. 62-63) işaret ettiği gibi postmodern kimlik hiçbir şeyle alakalı olmayabilir. Postmodern insan bugün ya da şu an yaptığını yarın yapmak istemeyebilir veya tam tersine bugün ya da şu anda yapmadığını yarın yapmak isteyebilir. Postmodern birey, özgür olduğu her alanda kimliğini sürekli değiştirebilir ve üretebilir.

Postmodern kimlik, modern kimlikteki kesin yargılara yer vermemektedir. Dolayısıyla kaosun hükmünden beslenen postmodernizm değişimin sürekliliğine dayanmaktadır. Modern kimliğin sınırlarının yıkıldığı söz konusu dönemde kimlik, cevapları arayıp bulunacak bir olgu değildir. Aksine postmodern olmak sürekli yolda olmak, yolda kalmak demektir. Dolayısıyla postmodern birey kendisini tanımlamak için sabit kimliğe sahip değildir. Postmodern kimlik, bireye özgür görülen alanlar sağlayarak her şey olma fırsatını vermektedir.

Postmodern Birey

Postmodern dünyada ekonomi, sosyo-kültürel yapılar ve siyaset dönüşüme girmiştir. Bu yüzden insanların söz konusu değişimlere ayak uydurabilmesi için giydiği postmodern kimlikler bireyin özne olarak sorgulanmasına neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak toplumun, doğanın ve düzenin hâkimi olarak bireyin dönüşümü postmodern dönemle

başlamıştır. Modern dönemde önemli olan özne olarak bireyin, postmodern dönemle birlikte etki alanı azalmıştır. Modern dönemin kolektif ruhunun aksine postmodern dönemde bireyler kendi başlarına kalma eğilimi göstermektedir. Engin (2005, s. 149), bu dönemde bireylerin birbirinden uzakta ve toplumdan yalıtılmış bir hayat sürdüğüne işaret etmektedir. Kendi yalnızlıkları içinde savrulan postmodern birey, soyutlanmış bir yaşam biçimine ait olmaktadır. Gerçekliğin yıkıcı etkilerinden korunmak adına postmodern temalarda yansıtılan zamansal çarpıtmalar ise ironiyle farklı şekillerde biçimlendirilmektedir (Sharma ve Chaudhary, 2011, s. 196-197).

Postmodern birey aylak, turist, yabancı, oyuncu ve modernizmdeki hacının yerine göçebenin yer aldığı temsillerin birleştiği dinamikleri sunmaktadır (Bauman, 2001, s. 407). Postmodern dönemin özgürlüğünde birey, özgürlük alanının kısıtlanmadığı süreçte kimseye karışmamayı düstur edinmiştir. Toplumdaki merkezsizliğin ve kaosun temel etkenini yaratan söz konusu yaşam biçimi düzenin kaybolmasına neden olmuştur. Sonuçta kişiler arası iletişimi geliştiren sevgi, fedakârlık ve yardımlaşma yerini kayıtsızlığa bırakmıştır. Dolayısıyla aşkın da insanlar için bir değeri kalmamıştır. Bauman (2009, s. 13-14), aşkın postmodern dönemde arzuya yenildiğini belirtmektedir. Sonsuzluğun göstergesi olan aşk temelli aileler yerini tek gecelik ilişkilere bırakmıştır. Ayrıca bu dönemde cinsiyet anlayışında da kırılmalar yaşanmıştır. Kadın ve erkek cinsiyeti arasındaki ayırım silinmekte ve toplumlardaki kalıp yargılar yerini tercih edilen cinsiyet yönelimine bırakmaktadır. Bu noktada Akbayır (2021, s. 323) da kadınsallık ve erkeksilik niteliklerinin kalıp yargılara indirgenemeyecek oluşuna işaret etmektedir. Çünkü farklı zaman dilimlerinde, farklı coğrafi bölgelerde kadınsallık ve erkeksilik tanımlamaları çeşitli anlamlara ve rollere sahiplik yapmaktadır. Şartlara ve döneme göre kadınsallık ve erkeksilik arasındaki farklar değişimi çağrıştırmaktadır.

Postmodernliğin verdiği tamamlanmamışlık güdüsü postmodern bireyi kaygılı bir ruh hâline sokmuştur. Bauman (2005, s. 59), postmodern bireyde ortaya çıkan huzursuzluğun temelinde güçsüzlük ya da yetersizlik duygularının olduğunu belirtmektedir. Çünkü postmodern birey, tüketimin bir nesnesi hâline gelmiştir. Bu yüzden de mükemmel olmayı arzularken sürekli iç çatışmalar gerçekleştirmektedir. Postmodernin kaosuyla baş başa kalan birey, hayatında denge aramaktadır. Ancak bu şekilde yaşamın anlamına ulaşacağına inanan postmodern birey sürekli yolda olandır. Arzulanan birey olma çabası sağlıklı olmaktan ve fit kalmaktan geçmektedir. Dolayısıyla esnekliğin bedene giydirilmesi gerekmektedir. Formda olmak bedenle ilişkilidir. Bedenin fit olması her şeyden önemlidir (Şimşek, 2016, s. 285). Bedenin sağlıklı, genç ve fit olması postmodern bireyin ruhsal ve psikolojik gelişiminde etkilidir. Mükemmel kişi olmanın arka planını inşa eden söz konusu durumlar bireye güçlü, yeterli ve mutlu hissettirmektedir.

Postmodern olan genellikle gençlikle bağdaştırılmaktadır. Gençler baskıcı olarak nitelendirdikleri her türden hegemonik güçten kurtulmak için sürekli olarak mücadele etmektedir. Konuşma özgürlüğü, cinsiyet eşitliği, adil ücret, çocuk haklarının korunması ve benzeri pek çok konuda karşı tutum sergileyen gençler, alt kültür yaratmaktadır. Gençler farklılıklara saygı duyarak çeşitli kültürleri kolaylıkla kabul etmektedir (Susamikanu, s. 1-2). Postmodern düşünceler etrafında birey gençlik arzularını, isteklerini, farklılığa

olan saygıyı, özgürlüğü ve benzeri unsurları topluma etkili bir şekilde yansıtmaktadır. Dolayısıyla postmodern benlik, duygusal bir düzlük veya derinsizlikle nitelenen parçalı durumsal imgelerden meydana gelmektedir.

Postmodern temalarda kullanılan olgular ise özellikle film ya da dizi yapımlarında yaratılan postmodern karakterlerin temsilinde yol göstericidir. Sharma ve Chaudhary' e (2011, s. 195) göre masal, geleneksel kavramlara meydan okumaktadır. Masal; sihirli gerçeklik (fantastik), mit ya da bilimkurgu olgularına yer vermektedir. Masal içerisinde kurulan karakterler de söz konusu imgeler etrafında şekillenmekte ve inşa edilmektedir. Masalarda kurgulanan karakterler genellikle doğaüstü güçlere sahip olan, kahraman ya da anti-kahraman şeklinde tasvir edilebilir. Diğer bir örnek ise Özot'un (2014, s. 977) belirttiği gibi postmodern eserlerde görülen karakterlerin kesin olarak tanımlanamayıdır. Postmodern döngüler içerisinde olan birey temsillerinde iyi-kötü, yalancı-dürüst ya da sahtekâr tanımları yapılamamaktadır. Postmodern karakterlerde hem kendi aralarında hem iç dünyalarında hep bir çekişme bulunmaktadır. Bu yüzden postmodern birey yaşam biçiminde denge arayandır.

Postmodern imgelerde görülen zamansızlık ve sihirli gerçeklik olguları, zamansal olan ile doğaüstü olan arasındaki ayrımı silmiştir. Dolayısıyla bugün spiritüelliğin devriminden bahsedilmektedir. Bu yeni dünyada, yeni bir içkinlik türüne dayalı maneviyat gelişmektedir. Söz konusu maneviyat biçimi yaşamın, doğanın ve evrenin kutsallığına dayanmaktadır. Maneviyatın yeni olan hâli seçkin, eklettik, öznel ve postmodern olarak nitelenmektedir (Motak, 2009, s. 129-133). Postmodernlikle birlikte içsel dünyanın keşfi yeniden canlanmış ve maneviyat şekil değiştirmiştir. Ruhsal gelişimin önemli kılındığı bu dönemde doğa kutsanmış ve gündelik yaşamın ayrılmaz parçasını oluşturmuştur. Ayrıca postmodernizmde etkili olan gerçeklik algısının değişikliği postmodern temalarda yeni okurun ve izleyicilerin doğmasına neden olmuştur. Yılmaz (2011, s. 1317-1318), postmodern dönemin diğer dönemlere kıyasla daha fazla nitelikli birey görmek istediğini vurgularken aynı zamanda postmodern anlatılarda sıklıkla fantastik ve masal yönü ağır basan temaların kullanıldığını belirtmektedir.

Aydınlanmanın etkisiyle birlikte modern dönemde etkili olan rasyonel kişi, aklını kullanma cesaretiyle kimliğini arayıp bulan ve hayatına yön veren bireydir. Bu dönemde aynı zamanda mutlak ve değişmeyen gerçek bulunmaktadır. Bireyselliğin ön planda olduğu söz konusu dönemde akılcı faaliyetler modern insanın mutlak zaferinin ve gücünün kaynağını oluşturmaktadır. Ancak postmodern döneme hâkim olan irrasyonellik, düşünce ve davranış unsurlarını etkileyerek değişime neden olmuştur. Şen (2020, s. 170), postmodernizmdeki gerçeğin farklılaştığından bahsederek bu değişimin postmodern paranoyaya zemin hazırladığından bahsetmektedir. Postmodern dönem içerisinde çoklu gerçekler, çoklu kişilik bozuklarına ve paranoyaya kapı aralamaktadır. Herkesin kendi doğrusunun ya da gerçeğinin olmasına zemin hazırlayan söz konusu süreç irrasyonel imgeleri gündelik hayatta normalleştirmektedir. Postmodernizmdeki gerçeğin parçalı yapısı, çoklu kişilikleri postmodern dünyada yaşar hâle getirmiştir.

Tablo-1: Postmodern Bireyin Sahip Olduğu Nitelikler

Postmodern Bireyin Sahip Olduğu Nitelikler

Yalnız, Kayıtsız, Kaygılı, Fit, Genç, Doğaüstü Güçlere Sahip, Aylak, Turist, Yabancı, Göçebe, Oyuncu, Spiritüel, Paronayak, Yetersizlik Hissine Sahip, Çoklu Kişiliklere Sahip, Kahraman, Anti-kahraman, Denge arar.

Tablo 1’de postmodern bireyin sahip olduğu niteliklerin haricinde daha fazlası eklenebilir. Bu kapsamda;

Postmodern bireyin sıralanan özellikleri medyada birey temsillerinin kurgulanması üzerinde de etkili olmaktadır. Bu bağlamda yazınsal (edebi eserler) ya da görsel (televizyon ya da dijital platformlar) mecralarda sunulan içeriklerin incelenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Literatürde bu konuda postmodern birey üzerine çok çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Zeynep Üskül Engin (2005) tarafından yapılan “Yüzyılımızın Postmodern Bireyi ve Baudrillard’ın Birey Anlayışı” isimli çalışmada birey kavramına ve Baudrillard’ın söz konusu kavrama nasıl yaklaştığına odaklanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada postmodern bireyin genel olarak yalnız, narsist, dikkat çekmekten hoşlanan, tarihsel, kahraman ya da ütopya olarak kısa süreli olduğundan bahsedilmiştir.

Ramen Sharma ve Preety Chaudhary’nin (2011), “Common Themes and Techniques of Postmodern Literature of Shakespeare” isimli çalışmasında modernist edebiyat ve postmodernist edebiyat arasındaki farklar vurgulanmaktadır. Çalışmada Sharma ve Chaudhary söz konusu dönemlerin hâkim olduğu edebi eserlerdeki modern ve postmodern niteliklere odaklanmaktadır. Bu kapsamda postmodern yapıtlarda fantastik öğeler birlikte harmanlanmaktadır. Söz konusu eserlerde, karakterlerin kurgulanmasında veya inşa edilmesinde gerçekçi ile fantastik ya da tuhaf olanın yan yana gelmesi, ustaca yapılandırılmış zaman kaymaları, peri hikâyelerinin, rüyaların, mitlerin kullanımı hâkim temsilleri yansıtmaktadır. Postmodern yapıtlarda yapılan betimlemeler ani, şok edici, sürpriz, korkunç ya da açıklanamaz olanla ilişkilendirilmektedir.

Edebi eserlerde postmodern bireye odaklanan bir başka çalışma ise “Paranoia and Multiple Personalities In Postmodern Fiction” adıyla (2020) Nurten Şen tarafından yapılmıştır. Söz konusu çalışmada modernizm ve postmodernizm ilişkisi ele alınarak aralarındaki farklar açığa çıkarılmak istenmiştir. Bu yüzden çalışmada postmodern değerler göz önüne alınarak “*City of Glass*, *The Locked Room* ve *Fight Club*” eserleri incelenmiş ve postmodern birey hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışmanın sonucunda postmodernizmde paranoyanın görüldüğünden bahsedilmektedir. Ayrıca çalışma içerisinde modern dünyanın bölünmüş kişiliklerinin yerini çoklu kişiliklere ve kimliklere bıraktığı ifade edilmektedir. Gerçek olanın kazandığı çoklu yapı nedeniyle de postmodern bireyin bu durumdan etkilediği vurgulanmaktadır.

Günümüzde özellikle dijital platformlarda postmodern bireye yönelik sunulan içerikleri inceleyen çalışmalar öne çıkmaktadır. Sibel Karaduman ve Elif Pınar Acıyan (2019) tarafından yapılan çalışmada Netflix’in ilk Türk dizisi olan “Hakan Muhafız”

adlı dizinin izleyiciler tarafından nasıl alımlandığı incelenmiştir. Yapılan çalışmada katılımcılara “Hakan: Muhafız” dizisi hakkında çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu soruların sonucunda izlerkitlenin, diziyi alımlama aşamasında dizinin bulunduğu dijital platforma bağlı olarak kod açımında bulunduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, çalışma soruları bağlamında izlerkitlenin, karakter temsilleri hakkında görüş belirtmesi dikkat çekicidir. Bu bağlamda izlerkitle, “Hakan: Muhafız” dizisinin baş kahramanı olan Hakan hakkında zorlukların üstesinden geldiğini, süper güçlere sahip olduğunu ve koruyucu nitelikler taşıdığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla postmodern bir mecra olarak okunabilen Netflix’te postmodern birey olarak Hakan’ın nasıl temsil edildiği ya da gösterildiği açığa çıkarılmıştır.

Yöntem ve Analiz

“The Witcher” dizi anlatısında postmodern birey temsil incelemesi yöntemsel olarak Roland Barthes’ın görüşlerine paralel bir şekilde göstergebilimsel analizle yapılmıştır. Göstergebilim, göstergeleri ve gösterenleri farklı bir açıdan ele almaya yarayan, karmaşık sistemlerin bütününe işaret eden analizlerin başında gelmektedir. Göstergebilim analizlerinde kullanılan farklı metotların ve yorumlamaların olduğu bilinmektedir. Bu noktada Roland Barthes, göstergebilime üst dil aracılığıyla yaklaşarak anlamların çözümlenmesinde yeni bir perspektif kazandırmıştır. Gösterge sistemleri gösteren ve gösterilenden oluşmaktadır. Buna karşılık göstergebilim, dil-söz, gösteren-gösterilen, dizge-dizim, yan anlam-düz anlam ilkelerinden meydana gelmektedir (Barthes, 1979, s. 1).

Barthes’ın göstergebilimsel analizinde kodlarla kültürel mitlerin harmanladığı yan anlam yorumlamaları ve üst dilin gizli kalmış unsurlarının ortaya çıkarılması önem taşımaktadır. Ayrıca metafor ve metonimi öğelerinin metinlerde (her türlü çıktı) keşfedilmesi ve analiz bütününde okunması anlamın derinleşmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda metonimi, parça bütün ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır. Parçanın bütünü temsili için başvurulan iletişim biçimine metonimi denilmektedir (Edgar ve Sedgwick, 2007, s. 226). Metafor ise bir şeyi ona benzeyen diğer şeylerle anlatmaya yaramaktadır (Guiraud, 1994, s. 135). Bu bağlamda herhangi bir şeyin sembolik olarak başka bir şeyle benzetilmesi durumuna metafor denilmektedir. Metafor, birbirine benzemeyen ancak buna rağmen ortak noktaları olan iki farklı şeyin birbirini anımsatacak şeklidir. Metonimi, aralarında niteliksel olarak bağ ilişkisi olan iki şeyin birbiri yerine kullanılmasıdır. Parçaların bütününe yerini alması metonimiyi örneklemektedir.

Göstergebilim, anlam evrenindeki tüm temsilleri, kodları ve simgeleri yorumlayabilmek için kullanılan analiz biçimidir. Pierre Guiraud’un ifade ettiği şekliyle göstergebilim anlam evrenini çözmeyi amaçlamaktadır. Anlam oluşumları ve anlamlandırmak gibi soyut durumların yorumlanabilmesi gibi konularda akla gelen göstergebilim kapsamlı analiz sunmaktadır (Guiraud, 1994, s. 10). Dolayısıyla çalışmanın yöntemini oluşturan göstergebilim, çalışma bağlamında gizli kalmış soyut anlamların açığa çıkarılmasını ve bulguların derinlemesine yorumlanması için seçilmiştir.

Çalışmanın evrenini ise dijital platformlar içerisinde 2016 yılında Türkiye’de ilk uluslararası platform olarak öne çıkan Netflix (Vitrinel ve Ildır, 2021, s. 2) oluşturmaktadır. Özkent (2020, s. 316), Netflix’in çok kültürlü anlayışla yayın hayatına başladığına değinmektedir. Bu durum Netflix’in televizyon yayıncılığına göre daha kapsamlı izler kitleye ulaşmasını sağlamıştır. Netflix kullanıcılarına yeni izleme alışkanlıkları kazandırmaktadır. Netflix’in parçalı, çok kültürlü ve değişken yapısı postmodern bir araç olarak yorumlanmasının önünü açmıştır.

Çalışmanın örneklem yapısında, kuramsal kısımda bahsedilen postmodernin fantezi dünyasıyla ilişkilendirilmesi etkili olmuştur (Sharma ve Chaudhary, 2011). Bu yüzden çalışmanın örnekleminde fantastik diziler ön plana çıkmıştır. Netflix, fantastik dizi içeriklerinde Haziran 2022 son sayım tarihli toplamda doksan üç yapım bulunmaktadır. Bunlar içerisinde en yüksek Internet Movie Database (IMDB) puanına sahip Arcane 9.0 (2021), “The Witcher” 8.2 (2019), Dark 8.7 (2017) ve Stranger Things 8.7 (2016) dizileri dikkat çekmektedir (IMDb, tarih yok). Ancak Arcane dizisi anime kaynaklı olduğu için analiz dışında bırakılmıştır. Dark ve Stranger Things yapımlarının aynı izleme oranlarına sahip olması ve yayına giriş yılları “The Witcher”dan daha eski olması sebebiyle örnekleme alınmamıştır. Bu yüzden çalışmanın güncelliği yakalayabilmesi adına örneklem olarak “The Witcher” dizisi seçilmiştir. “The Witcher” dizisinin, birinci sezonu analize dâhil edilmiştir.

“The Witcher” dizisi Andrzej Sapkowski tarafından yazılmış Geralt of Rivia isimli bir canavar avcısı hakkındaki fantastik bir hikâye ve romana dayanmaktadır. “The Witcher”da yüzyıllardır bir arada yaşayan farklı ırklar gösterilmektedir. Söz konusu ırklar; insanlar, elfler ve cüceler dünyasında gösterilmektedir. Dizide insanlar, elfler ve cüceler arasındaki barış, savaşa dönüşmüştür. Witcher olarak bilinen Geralt of Rivia ise çeşitli yaratıklarla savaşırken aynı zamanda vaat edilen çocuğun doğumunu beklemektedir. Bu çocuk her şeyin dengesini değiştirecektir.

Tablo-2: “The Witcher” Dizisi Birinci Sezon Metafor-Metonimi Anlam Tablosu

Metafor-Metonimi Göstergeleri		
Gösterge	Metafor	Metonimi
Kılıç	Çatışma-Güç-Yenilmezlik	
Kurt Kafası Madalyon		School of Wolf'un Sembolü
At	Aile, Bağ, Kök	
Sarı Göz	Mutasyon	
Beyaz Saç	Mutasyon	
Pelerin	Gizlenme	
Siyah Göz	Av yeteneği	
Sis	Belirsiz olan	
Mum	Aydınlanma	
İksir	Doğüstü güç	
Dolunay	Yaratık	
Güneş	Yeniden Doğuş	
Karga	Ölüm	
Amfora	Saklama	
Rüzgâr	Doğüstü olanın gelişi	

Tablo 2’de “The Witcher” Dizisi Birinci Sezon Metafor-Metonimi Anlam Tablosu verilmiştir. Bu bağlamda “The Witcher” dizisinin birinci sezonu anlatısında mum, iksir, sis, sarı göz, beyaz saç, siyah göz, kılıç gibi metaforların ve kurt kafası madalyon metanomisinin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Söz konusu metaforların kullanımı, Geralt’ın postmodern temsilini desteklemektedir. Dizi anlatısında insana ait olan nitelikler (sarı göz, siyah göz, beyaz saç) Geralt’ın geçirdiği mutasyon özelliklerine dönüştürülerek insan üstü karakter inşası kurgulanmıştır.

Tablo-3: “The Witcher” Dizisi Birinci Sezon Karakter Anlam Tablosu

“The Witcher” Dizisi Birinci Sezon Karakter Anlam Tablosu

Karakter	Düz Anlam	Yan Anlam
Yalnız	Tek başına	Köksüz olan
Doğaüstü Güçlere Sahip	Spiritüellikle ilgili, ruhsal olan	Bireyselleşen öznel deneyim
Kayıtsız	İlgisiz	Dünyaevi olandan uzak
Fit/ Formda	Spor yapan, sağlıklı olan	Mutant biçimi
Yetersizlik Hissine Sahip	Kendini yeterli bulmamak	Var olma çabası
Denge Arar	Uyum	Huzur arayışı
İroniye Sahip	Alaycılık	Sorunla başa çıkma
Genç	Yaşı ilerlememiş olan	Mutant-Yaşlanması geciken
Çoklu Kimliğe Sahip	Ruhsal ve psikolojik bozukluk	Postmodern birey kimliği
Kahraman	Yararlılık gösteren kimse	Doğaüstü fenomen
Anti-kahraman	Olumsuz niteliklere sahip kahraman	Doğaüstü fenomen
Turist	Yabancı ülkeleri gezen kimse	Özgür olmak
Yabancı	Başka ülkeye ait olan	Güvensiz

Tablo 3’te “The Witcher” dizisinin birinci sezonun karakter anlam tablosu çıkarılmıştır. Bu bağlamda yapılan analiz postmodern kimlik ve postmodern birey literatürü ekseninde irdelenmiştir (Bkz. Tablo 1). Yapılan değerlendirmeler sonucunda söz konusu literatürün postmodern birey temsili inşasında önemli olduğu görülmüştür. “The Witcher” dizisinin baş karakteri olan Geralt of Rivia odaklı yapılan analiz sonucunda postmodern birey temsilleri dizi anlatısında on üç kategoride toplanmıştır.

Göstergebilimsel analizde ek olarak yorumlanan kültürel kodlar bulunmaktadır. Kodlar, kültürel olarak ait olmanın dinamiğini içerisinde barındırmaktadır. Bauman (2010, s. 169) bireylerin aldığı eğitimler kültürel kodların ortaya çıkmasında etkili olduğundan bahsetmektedir. Bir toplumda uzlaşım sağlanabildiği sürece kültürel kodların aidiyetliği yeniden üretebildiği bilinmektedir. Bu bağlamda “The Witcher” dizisinin analizine ilaveten Geralt karakterinin dizi anlatısında sıklıkla kültürel kod olarak süper güçlere sahip kurtarıcı ve anti-kahraman olarak insan olmayan şekilde kurgulandığı söylenebilir.

Kesit Analizi ve Söylemler

Kesit analizi ve söylemler başlığı altında çalışmanın amacına uygun olarak sezon anlatısından kesitler ve söylemler seçilmiştir.

Kesit 1

Kesit 2

Kesit 3

Kesit 4

Kesit 5

Kesit 6

Kesit 7

Kesit 8

Kesit 9

Kesit 10

Kesit 11

Kesit görüntüleri ve söylemlerinin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi;

Kesit 1: Geralt of Rivia'nın görüntüsü vardır. Dizinin ilk sahnelerinde yer alan söz konusu görüntü Geralt'ın sahip olduğu mutant kimliğini izleyiciye göstermektedir. Bu noktada dizi içerisinde normal insan bedenine sahip olan Geralt ile mutasyona uğramış ve benliğinde değişimler yaşamış Geralt görülmektedir. Bu durum, çoklu kimlik yapılarını hatırlatarak Geralt'ın hem insan hem de mutasyon olan iki farklı yönünü açığa çıkarmaktadır. Üst insan ve sıradan insan karşılaştırması postmodern birey kimliğini inşa etmede etkili kullanılmıştır.

Kesit 2: Kesit 2'de Marilka ile Geralt'ın sohbetlerine devam ettiği görülmektedir. Marilka: “Hiçbir Succubus öldürdün mü? Peki Striga? Kurt adam? dişi kurt? Geralt: yok öyle bir şey. Marilka: Diğer canavarları öldürdün yani. O zaman sen bir kahramansın. Annem Witcher'ların şeytani kötü büyüden doğmuş, pis cehennem yaratıkları olduğunu söylüyor” (Ostrowski, 2019). Marilka'nın sözlerine bakıldığı zaman Witcher'lık görevini yerine getiren Geralt'ın canavarları öldürdüğü için kahraman olarak ilân edilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Ancak Marilka'nın annesinin düşüncelerinde de Witcherların mutant olarak anti-kahraman niteliğine vurgu yapılmaktadır.

Kesit 3: Geralt of Rivia'nın büyücü Stregobor ile görüşmesine tanıklık edilmektedir. Stregobor: “Sana başsağlığı dilerdim ama Witcherlar hiçbirşey hissetmiyor diye duymuştum” (Ostrowski, 2019). Bu cümleyle birlikte Stregobor, Witcherların kayıtsız ya da duyarsız olduklarını ön plana çıkarmaktadır.

Kesit 4: Renfri'nin Geralt'a kurduğu cümleler önemlidir. Renfri, rivayete göre tam Güneş tutulmasında doğan lanetli kız çocuğudur. Lilith'in kızlarından birisi olarak adlandırılan Renfri gibi lanetli kızlar, dünyanın sonunu getirecek güce sahip olduğundan öldürülmesi gerekmektedir. Renfri:

“Çok şey olabilirdim. Cintrali Kraliçe Calathe, Hochebuz'da ilk savaşını kazandı. Ama ben burada seni ikna etmeye çalışıyorum. Geralt: Canavar olmadığına mı? öyle misin? Renfri: Nereden bileyim. Parmağımı kessem kan akıyor. Bu insanca değil mi? Çok yediğimde midem ağrıyor. Mutluyken gülüyorum. Kızınca küfrediyorum. Hayatımı alan birinden neften ettiğimde onu öldürüyorum. İnsanlar sana da canavar diyor. Geralt: Mutant diyor” (Ostrowski, 2019).

Geralt ve Renfri arasındaki diyalog çoklu kimlikleri bir kez daha hatırlatmaktadır. İkisi de hem insan hem değildir. Sonradan kazandıkları ya da doğuştan getirdikleri farklı kimlikleri de vardır.

Kesit 5: Geralt of Rivia'ya ve atı Roach'un görüntülerine yer verilmiştir. Geralt burada ailesinden birisi olarak gördüğü ve bağlılık duyduğu atıyla sohbet etmektedir. Geralt:

“Öldürdüğüm ilk canavarı duymak ister misin? Kaer Morhen'den 80 kilometre uzaktaydı. Kocamandı. Kokuyordu. Kel kafalıydı. Dişleri çürüktü. Kızın birini arabadan çıkarttı. Babasının gözü önünde elbisesini yırttı ve dedi ki, gerçek bir erkekle tanışma vakti. Ben de senin de öyle dedim. Onu iki darbeye öldürdüm. Temiz darbeler değildi. Ama harika

darbelerdi. Sonra kıza döndüm. Adamın kanı her yanına bulaşmıştı. Bana bir kez baktı. Çılgık attı. Kustu ve bayıldı. Evet. Ben de dünyanın bana ihtiyacı var sanmışım” (Ostrowski, 2019).

Geralt’ın sözlerinde kahraman olarak görülme istendiği açığa çıkmaktadır. Geralt aslında kahraman olarak görülmesinin ötesinde insanlar için iyi olarak kalmayı arzulamaktadır. Dolayısıyla Geralt’ın atıyla konuşurken sarf ettiği sözler hayatını ve yaşadıklarını ironiyle bütünleştirdiğini göstermektedir. O sözler ise şu şekildedir; “Ben de dünyanın bana ihtiyacı var sanmışım” (Ostrowski, 2019).

Kesit 6: Geralt ve Jaskier, elfler tarafından yakalanmıştır. Kesit 6’da Geralt ve lef Filavandrel arasındaki diyaloglar dikkat çekicidir. Geralt: “Kaos her zamanki kaos. Sadece insanlar daha iyi uyum sağladı. Filavandrel: Sen uyum diyorsun ben yıkım diyorum. Geralt: Başka yere gidin. Medeniyetinizi yeniden kurun. İnsanlara korktuklarından çok daha fazlası olduğunuzu gösterin. Filavandrel: Senin gibi mi Witcher? Geralt: Ben onlarla yaşamayı öğrendim. Hayatta kalabilmek için” (Ostrowski, 2019). Geralt ve Filavandrel arasındaki diyaloglar postmodern bireyin kaos ve denge arasındaki savaşımını hatırlatmaktadır. Bu noktada Filavandrel’in denge aramadan yaşadığı ve kaosu benimsediği görülmektedir. Bunun aksine Geralt’ın, kaosa karşılık uyumlu olmadığı öğrendiği ve insanlar arasında mutant olarak yaşayabilmek için denge aradığı görülmektedir.

Kesit 7: Elf Filavandrel’in Geralt’a karşı yaptığı hamle karşısında endişeye kapılan Torque, Filavandrel’e: “Witcher beni öldürebilirdi. Ama öldürmedi. O farklı. Tıpkı bizim gibi” demiştir (Ostrowski, 2019). Bu noktada postmodern bireyin farklılıklara duyduğu hoşgörü ve yaşam hakkı ilkesi ortaya çıkmaktadır (Susamıkanu, s. 1-2). Dizi anlatısında Witcher’lar görevleri gereği her türden yaratığı öldürmektedir. Ancak Geralt’ın zararsız yaratıkları öldürmediği dizi anlatısı boyunca da görülmektedir. Ek olarak dizi anlatısında elfler, mutantlar, yaratıklar, büyücüler ve cadılar alternatif kimlik ve temsil biçimi olarak öne çıkmaktadır.

Kesit 8: Geralt ve Temerya Kralı Foltest’in konuşmaları yer almaktadır. Kral Foltest: “Sana imreniyorum. Yaşayıp da asla âşık olmamana” (Ostrowski, 2019). Kral Foltest’in Geralt’a yönelik kurduğu cümleyle postmodern bireyin aşk hayatı vurgulanmaktadır. Dizi anlatısında Geralt’ın pek çok kadınla tek gecelik ilişkileri olmaktadır. Funk’un da belirttiği gibi (2013, s. 95) postmodern bireyin ilişkileri sadakate bağlı uzun ilişkilerin yerine cinsel özgürlüğe sahip tek gecelik ilişkilere dönüşmüştür.

Kesit 9: Kraliçe Calanthe ve Geralt arasındaki gerginlik kaderin konuşulmasını sağlamıştır. Geralt: “Kader, insanların bu saçmalıkta bir düzen olduğuna inanmalarını sağlıyor. Düzen müzen yok” (Ostrowski, 2019). Dizi anlatısında adalet anlayışına yapılan vurgu aslında kader inancıyla açıklanmaktadır. Anlatıda adaletin sağlanması için kadere karşı çıkılmaması gerekliliği vurgulanmaktadır. Genellikle modernizm temelli olan söz konusu inanış postmodernin belirsiz ve düzensiz yapısında anlam değişikliğine uğramıştır. Postmodernlikte Tanrı’nın belirlediği gerçek insanî ilişkilere bağımlı kılınmıştır. Barış, hoşgörü ve adalet gibi (Motak, 2009, s. 129-133).

Kesit 10-11: Birbiriyle bağlantılı olan Kesit 10 ve Kesit 11’de Geralt ve Kraliçe Calanthe’nin büyücüsü yer almaktadır. Söz konusu kesitlerde Geralt kendisine karşı yapılan suikasttan kurtulmaya çalışmaktadır. Bu noktada büyücü yeteneğini kullanarak Geralt ve kendisini buldukları ortamdan başka bir yere göndermeyi başardığı görülmektedir. Kuantum fizik kurallarının etkili olduğu postmodern dönemin parçalı düzeninde zamanın doğrusal akmamaktadır (Durğun, 2015, s. 151). “The Witcher” dizi anlatısında zamanın parçalı, göreceli ve doğrusal akmadığı sıklıkla kullanılmıştır.

Sonuç

Medya metinlerinin oluşumunda sıklıkla kullanılan temsil, toplumdaki kültürel yapının pekiştirilmesinde ve yerine yenilerinin üretilmesinde rol oynamaktadır. Bu açıdan medya toplumlarıdaki temsil yapılarının inşa edilmesinde ve kimlik süreçlerinin

seçiminde önemli bir konuma sahiptir.

Tek yönlü iletişim hâkim olduğu geleneksel medyada alternatif temsil ve kimlik yapıları görünür kılınmamaktadır. Geleneksel medya belirli amaçlar doğrultusunda inşa edilmiş temsilleri ve kimlik süreçlerini bireylere sunarak, yönlendirebilmektedir. Ancak küreselleşmenin etkisiyle ve teknolojiye yaşanan gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni medya, geleneksel medyanın kalıp yargılarını kırmıştır. Bu bağlamda çok sesliliğin egemen olduğu yeni medya özellikle dijital yayıncılıkla birlikte yayın hayatının kökten dönüşmesini sağlamıştır. Geleneksel medyanın aksine daha özerk yapısıyla dikkat çeken yeni medya beraberinde yeni temsil olanaklarını da getirmiştir. Özellikle modern zamanların geride kaldığı postmodern dönemle birlikte etkili olan çoğul, parçalanmış ve katmanlı olan postmodern kimlikler ve temsiller yeni medya dolayımındaki dijital yayıncılıkla birlikte görünür kılınmaya başlamıştır.

Çalışmada literatür taraması ışığında “The Witcher” dizi anlatısı kapsamında bireyin postmodern birey olarak temsil edildiği ortaya çıkarılmıştır. Göstergibilimsel analizin yapıldığı çalışmada “The Witcher” dizisinin birinci sezon anlatısında postmodern bireyin sahip olduğu özellikler sıralanmıştır. Dizi anlatısı odağında postmodern bireyin; yalnız, doğüstü güçlere sahip, kayıtsız, fit/formda yetersizlik hissine sahip, denge arar, ironiye sahip, genç, çoklu kimliğe sahip, kahraman, anti-kahraman kimlik yapılarıyla temsil edildiği belirlenmiştir. “The Witcher” dizi anlatısında Geralt karakterinin postmodern kimlik ve temsil yapılarıyla birlikte inşa edildiği söylenebilir. “The Witcher” dizi anlatısında karakter anlam tablosuna ilaveten Geralt karakterinin kültürel kod olarak yorumlanmasında kurtarıcı ve insan olmayan şeklinde öne çıktığı görülmektedir.

Postmodern bireyin temsilini ortaya koymaya amaçlayan çalışmada elde edilen bulgular, bu konuda yapılan diğer çalışmalarda (Sharma ve Chaudhary, 2011), (Karaduman ve Acıyan, 2019), (Şen, 2020) elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmalarda postmodern bireyin tarihsel kahraman niteliğinde, ütopya özelliklerini taşıyan (Engin, 2005), fantastik ve rüya öğelerinin bir arada harmanlandığı (Sharma ve Chaudhary, 2011), süper güçlere ve koruyucu role sahip olan (Karaduman ve Acıyan, 2019) ve çoklu kişiliklerin öne çıktığı (Şen, 2020) bir yapıda temsil edildiği ortaya konmuştur.

Benzer biçimde bu çalışmada incelenen dizi karakterinin sıralanan özelliklerin çoğunu barındırdığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla yapılan bu çalışma, söz konusu çalışmalardan da beslenerek postmodern bireyin temsil niteliklerini bir arada sunmaktadır. Literatür bilgisi verilen çalışmalar içerisinde ayrı ayrı değinilen postmodern birey ve temsili bu çalışma içerisinde kapsamlı olarak işlenmiş ve analize de dâhil edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın dağınık olan bilgileri bütünleştirici niteliği göz önüne alındığında literatüre katkı sağlaması ve daha sonra yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmesi beklenmektedir. Bununla birlikte çalışmanın belirli bir örneklem ve yalnızca göstergibilimsel bir analiz yöntemi ile gerçekleştirilmesi belirli sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Söz konusu sınırlılıklar göz önüne alındığında gelecekte yapılacak olan çalışmaların, daha geniş bir örneklem üzerinde ve birden fazla yöntem

ile (alımlama analizi ve göstergebilimsel analiz) yapılması yerinde olacaktır. Böylece postmodern birey temsili ile ilgili hem içerik hem de izleyici odaklı daha kapsamlı verilerin elde edilmesi mümkün olacaktır.

Etik Beyanı: Yazar çalışmanın, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Yazar Katkıları: 1. Yazarın katkı oranı %50, 2. Yazarın katkı oranı ise %50'dir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Kaynakça

Adorno, T. (2000). *Minima moralia*. (O. Koçak ve A. Doğukan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Akbayır, M. (2021). *Dijital oyunlarda toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu: League of legends örneği*. Medya içeriklerinde kadın (s. 317-357) içinde. Konya: Literatürk.

Anderson, B. (2007). *Hayali cemaatler milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*. (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Aşkın, M. (2007). Kimlik ve giydirilmiş kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.

Barthes, R. (1979). *Göstergebilimin ilkeleri*. (B. Vardar ve M. Rifat, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Baudrillard, J. (2017). *Tüketim toplumu*. (N. Tural ve F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış hayat- postmodern ahlâk denemeleri*. (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş toplum*. (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2009). *Akışkan aşk-insan ilişkilerinin kırılabilirliğine dair*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Versus Yayınları.

Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Berktaş, F. (2010). *Politikanın çağrısı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Best, S. ve Kellner, D. (2016). *Postmodern teori*. (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bilgin, N. (2001). *İnsan ilişkileri ve kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilici, İ. E. (2014). *Medya okuryazarlığı ve eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dumlu, A. (2021). Jean Baudrillard ve yeni dünyanın inşası: Göstergebilimsel analiz örneği. *Selçuk İletişim Dergisi*, 14(1), 137- 164. doi:10.18094/JOSC.776686
- Durğun, S. (2015). Kuantum Teorisi'nin Sartre'in varoluşçuluğu üzerinde etkileri. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (24), 151-175.
- Edgar, A. ve Sedgwick, P. (Ed.). (2007). *Kültürel kuramda anahtar kavramlar*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Engin, Z. Ö. (2005). Yüzyılımızın postmodern bireyi ve Baudrillard'ın birey anlayışı. *İVHFM C, lxxiii* (1-2), 139-167.
- Erdemir, E. (2006). Postmodernizmin işletme yönetimine etkileri: Kavramsal bir çözümleme. *E-Akademi Dergisi*, (52). Erişim adresi: <http://www.e-akademi.org/makaleler/erdemir-1.htm>
- Erol, D. D. (2014). *Toplumsal cinsiyet açısından Türkiye yazılı basınında şiddet haberleri ve haber fotoğrafları*. H. Kuruoğlu ve B. Aydın (Der.). Toplumsal cinsiyet ve medya (s. 31-67) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş*. (S. İrvan, Çev.). Ankara: Ark Yayınları.
- Funk, R. (2013). *Ben ve biz postmodern insanın psikanalizi*. (Ç. Tanyeri, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*. (M. Yalçın, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Hall, S. (1995). *Yeni zamanların anlamı*. S. Hall ve M. Jacques (Der.). Yeni zamanlar 1990'larda politikanın değişen yüzü (s.105-124) içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hall, S. (1996). *Who needs identity*. S. Hall ve P. du Gay (Der.). Questions of cultural identity (s. 1-17) içinde. London: Sage Publications.
- Hall, S. (1997). *The work of representation*. S. Hall (Der.). Representation: Cultural representations and signifying practices (s. 13-74) içinde. Milton Keynes: Open University.
- Hall, S. (1998). *Eski ve yeni kimlikler, eski ve yeni etniklikler*. (G. Seçkin, Ü. H. Yolsal, Çev.). A. D. King, (Der.). Kültür, küreselleşme ve dünya sistemi (s. 63-96) içinde. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hall, S. (2005). *İdeolojinin yeniden keşfi: medya çalışmalarında baskı altında tutulmanın geri dönüşü*. M. Küçük (Der.). Medya, iktidar, ideoloji (s. 77-127) içinde. Ankara:

Ark Yayınları.

- Hall, S. (2017). *Temsil işi*. (İ. Dündar, Çev.). Temsil kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları (s. 21-99) içinde. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- İmançer, D. (2007). Çağdaş kimliğin yapılanma süreci ve televizyon. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (23), 237-257.
- IMDb. (tarih yok). IMDb Web Sitesi. Erişim adresi: <https://www.imdb.com/chart/top/>
- Jameson, F. (1982). Postmodernism and consumer society. Erişim adresi: https://art.ucsc.edu/sites/default/files/Jameson_Postmodernism_and_Consumer_Society.pdf
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: where old and new media collide*. US: New York University Press.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yasar University*, 17(5), 2886-2899.
- Karaduman, S. (2017). *Television broadcasting in new media platform and interaction*. E. Doğan ve E. Geçgin (Der.). Current debates in public relations culturel media studies (s. 115-129) içinde. London: IJOPEC.
- Karaduman, S. ve Acıyan, E. P. (2019). Netflix'in ilk Türk dizisi "Hakan Muhafız" üzerine bir alımlama analizi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (32), 669-687.
- Karagöz, K. (2013). Yeni medya çağında dönüşen toplumsal hareketler ve dijital aktivizm hareketleri. *İletişim ve Diplomasi*, 1(1), 131-158.
- Kellner, D. (1995). *Media culture: Cultural studies, identity and politics between the modern and the postmodern*. London: Routledge.
- Kellner, D. (2006). Popüler kültür ve postmodern kimliklerin inşası. (G. Seçkin, Çev.). *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (15), 187-219.
- Kılıç, S. (2020). Gündem belirleme kuramı bağlamında Twitter ve internet gazetelerinin karşılaştırılması: Hürriyet ve Milliyet gazeteleri örneği. *Selçuk İletişim*, 13(1), 91-129.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Motak, D. (2009). Postmodern spirituality and the culture of individualism. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, (21), 149-161.
- Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Sofos Yayıncılık.

- Ostrowski, M. (Prodüktör), Hissrich, S. L. (Yazar), Sakharov, A., Lopez, A. G., Brändström, C., ve Jobst, J. (Yönetenler). (2019). *The Witcher* [Dizi]. Erişim Adresi: <https://www.netflix.com/watch/80189599?trackId=255824129>
- Owens, T. J. (2006). *Self and identity*. J. Delamater (Der.). *Handbook of social psychology* (s. 205-232) içinde. New York: Springer.
- Özdemir, İ. (2014). Postmodern düşüncenin Türkiye’de eğitim sistemine yansımaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 44(204), 18-41.
- Özkent, Y. (2020). Postmodernizmi Netflix’ten seyretmek: Metinlerarasılıktan nostaljiye *Stranger Things*. *Moment Dergisi*, 7(2), 314-333.
- Özot, G. S. (2014). Postmodern roman: kurgu, dil ve kişiler kadrosu. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 973-987.
- Počuč, V. M. (2015). Representation of women in media. Erişim adresi: <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0042-84261502279P>. doi:10.5937/vojdelo1502279P
- Polat, H. (2018). Geleneksel medyada temsil sorunu: Alternatif bir mecra olarak yeni medya. *Karadeniz*, (38), 45-60.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Sharma, R., ve Chaudhary, P. (2011). Common themes and techniques of postmodern literature of Shakespeare. *International Journal of Educational Planning and Administration*, 2(1), 189-198.
- Smith, A. (2002). *Küresel çağda milletler ve milliyetçilik*. (D. Kömürçü, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Stoll, J. (2022). Estimated number of SVOD subscribers worldwide from 2020 to 2027, by service. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/1052770/global-svod-subscriber-count-by-platform/>
- Susamikannu, S. (tarih yok). Youth and Postmodernism. Erişim adresi: https://www.academia.edu/11318452/YOUTH_AND_POSTMODERNISM
- Şen, N. (2020). Paranoia and multiple personalities in postmodern fiction. *International Journal of Media, Culture and Literature*, 6(2), 169-187.
- Şimşek, M. E. (2016). *Modernite, postmodernite: Bauman*. İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık.
- Tekin, M. (1993). *Üretim yönetimi*. Konya: Atlas Basım Yayın.

- Turan, T. ve Arslan, E. (2021). *Kadın cinayetlerinin medyadaki yansımaları: Özgecan Aslan ve Münevver Karabulut Cinayetleri*. E. Arslan (Der.). Medya içeriklerinde kadın (s. 97-153) içinde. Konya: Literatürk.
- Tutar, C. (2014). Yazılı basında çocuk haklarının temsili: Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah ve Zaman gazeteleri üzerine yapılan bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 9(34), 5760-5786.
- Uğur, A. (2002). *Kültür kıtası atlası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vandenbosch, L. P. (2017). *Media representation: health and body images (incl. eating disorders)*. Appearance-ideals representation in media, (s.1-24) içinde. doi:10.1002/9781118783764.wbieme0145
- Varol, S. F. (2016). *Temsil, ideoloji, kimlik*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Vignoles, V. L., Shwartz, S. J., ve Luyckx, K. (2011). *Introduction: Toward an integrative view of identity*. S. J. Schwartz, K. Luyckx, ve V. L. Vignoles (Der.). Handbook of identity theory and research (s. 1-28) içinde. New York: Springer.
- Vitrinel, E., ve Ildır, A. (2021). *Netflix Turkey Dossier*. Global Internet TV Consortium. Erişim adresi: <https://mediarxiv.org/nq6v3/>
- Webb, J. (2008). *Understanding representation*. London: Sage.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle iletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yıldırım, C. (2012). *Bilim tarihi-16. Basım*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, B. E. (2011). Geceye söylenen masallar: Fantastik anlatılarda gerçeküstünün işlevi. *Turkish Studies*, 6(3),1315-1328.